

Анотація. В статті освітлені проблеми розвитку банківських платіжних карт. Указано кількість активних банківських платіжних карточек, емітованих українськими банками, і виявлені лідери по випуску платіжних карточек. Також обращено внимание на количество выпущенных и установленных банками платёжных средств, указаны пути улучшения рынка платёжных карт.

Ключевые слова: банковская платёжная карточка, банкомат, платёжный терминал, безналичные операции, наличные деньги.

Summary. Article is devoted to the analysis of the debit card market. Problems of its development are studied. The amount of active debit cards issued by Ukrainian banks is provided, leaders in the sphere are named. The amount of issued and proclaimed payment instruments is determined and the ways of improvement of debit card market are proposed.

Key words: debit card, ATM, payment terminal, noncash operations, cash.

УДК 339.923:339.97

Загарій В. К.

*кандидат економічних наук, доцент,
декан факультету економіки, права і інформаційних технологій
Київського національного університету культури і мистецтв*

Синільник В. В.

*студентка
Київського національного університету культури і мистецтв*

Zaharii V. K.

*PhD in economics, Associated Professor,
Dean of the Economics,
Law and Information technology Faculty
Kyiv National University of Culture and Arts*

Synilnyk V. V.

*Student
Kyiv National University of Culture and Arts*

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ І СТРАТЕГІЧНІ АЛЬЯНСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

TRANSCENDING COMPANIES, STRATEGIC ALLIANCE AND THEIR INFLUENCE IN THE WORLD ECONOMIC

Анотація. У статті досліджено сутність та особливості транснаціональних корпорацій (ТНК), їх роль у глобалізаційних процесах. Проаналізований сучасний стан діяльності транснаціональних корпорацій. Розглянуто перелік найбільших ТНК, які діють у світовій системі. Наведені дані щодо основних країн-інвесторів за рейтингом у світі та за видами їхньої економічної діяльності. Значна увага приділена тенденціям розвитку транснаціональних компаній і стратегічних альянсів та їх впливу на світову економіку.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, глобалізація, інтеграційні процеси, стратегічні альянси, світова економіка.

Постановка проблеми. Під впливом глобалізації та інтеграції світового господарства транснаціональні корпорації завойовують нові ринки і прагнуть подальшого розширення економічної влади. Все частіше спостерігається тенденція того, що загальний капітал ТНК перевищує загальне ВВП деяких країн. Найбільші транснаціональні корпорації світу займають провідні позиції у стратегічних галузях міжнародного господарства. Важливим є те, що діяльність ТНК не тільки дає додаткові можливості для економічного зростання і розвитку, але і може знижувати рівень економічної незалежності, впливаючи на формування державної політики регулю-

вання ринків та секторів економіки країн світу. З огляду на швидкі темпи глобалізації світової економіки дослідження цього питання є актуальним та має значний вплив на підвищення конкурентоспроможності національних економік світу, зокрема й України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна література нараховує багато наукових праць, присвячених дослідженню процесів транснаціоналізації, явища ТНК та економічного механізму їх функціонування, пріоритетів і проблем розвитку в умовах глобалізації та впливу на національні економічні системи. В. Рокочою, О. Плотніковим, С. Хіршем, Т. Ангмоном був здійснений аналіз пере-

думов, етапів формування і факторів розміщення транснаціональних компаній. С.О. Якубовський, Ю.Г. Козак, В.С. Новицький, О.І. Рогач, О.А. Швиданенко, В.Ю. Шевченко дослідили вплив прямих іноземних інвестицій ТНК на конкурентоспроможність країн та на галузі економіки, які вони опановують. Вітчизняні вчені, такі як І. Пенська, О. Амоше, П. Беленький, В. Будкін, розглядали у своїх працях проблеми економічної безпеки країни та вплив ТНК на національну економіку. Основні напрями та стратегії здійснення діяльності ТНК досліджено у працях таких науковців, як Н.К. Болгарова. Автором також були досліджені питання стратегічних альянсів транснаціональних компаній та їх вплив на розвиток економічної системи.

Метою статті є аналіз сучасного стану транснаціональних корпорацій і стратегічних альянсів, їх впливу на світову економіку.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації світового господарства ТНК є рушійною силою корпоративного бізнесу, вони діють на міжнародному ринку і відіграють важливу роль у посиленні та укріпленні світових господарських зв'язків. ТНК проводять свої транзакції на основі розроблених стратегій, пов'язуючи національні і регіональні ринки та забезпечуючи цілісність світового господарства.

Транснаціональна корпорація – це складний продукт світових економічних відносин, який, на відміну від звичайної корпорації, переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва.

За офіційним визначенням Конференції ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), транснаціональна корпорація – це підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень. Центром ТНК є материнська компанія, яка розміщена в країні базування і здійснює централізоване планування, управління та контроль за діяльністю своїх закордонних підрозділів – дочірніх підприємств, асоційованих компаній і філій, що розташовані в приймаючих країнах. Головною метою ТНК є отримання максимального прибутку за рахунок дешевших ресурсів виробництва, доступ до ринків збуту та диверсифікація ризиків за рахунок послаблення залежності від кон'юнктури в певній окремій країні.

ТНК з'являються на світовій арені з кінця ХХ ст. внаслідок стрімкого стрибка розвитку світової економіки загалом. У цей період розвиваються нові форми міжнародного співробітництва, які об'єднують різні матеріальні і духовні ресурси для спільних досліджень і прикладних цілей. Важливим чинником їх формування з 1970-х років була політика лібералізації, що дала змогу найсильнішим компаніям і банкам вийти з-під національно-державного контролю та придбати чималу самостійність. Ці тенденції, які проявляються в міжнародній кооперації в усіх сферах політичного життя, можна визначити як перехід від класичної зовнішньої політики до світової внутрішньої політики. Сталося географічне стиснення світового простору, що вимагає нових форм взаємин.

Саме ТНК визначають нові тенденції у вивезенні капіталу, в динаміці та географічному розподілі міжнародних інвестицій, оскільки глобальний характер діяльності та адекватне інформаційно-аналітичне забезпечення дають змогу досить швидко ідентифікувати найбільш прибуткові ринки.

Кількість ТНК та їх філій у світі щороку зростає. За даними Конференції ООН із торгівлі та розвитку (UNCTAD), у світі нараховується понад 82 000 ТНК

і понад 810 000 філій. На територіях промислово розвинутих держав розміщено понад 80% материнських компаній і близько 33% філій іноземних доменів; у країнах, які розвиваються, – відповідно 19,5% і майже 50%, у постсоціалістичних – близько 0,5% і 17%. Доменами найбільших ТНК в основному є держави із сильними, стабільними економіками, такі як США, Великобританія, Німеччина, Китай, Франція [1, с. 89].

За офіційним списком Forbes у 2016 році провідні позиції займають ТНК таких країн, як США та Китай. Далі по списку – такі країни, як Японія, Індія, Німеччина, Росія, Великобританія, Бразилія, Франція та Італія. Для того щоб усвідомлювати масштаби влади ТНК, варто сказати, що їх загальна вартість вже у 2013 році виявилася в чотири рази більшою від загальної світової ВВП.

Сьогодні економічний потенціал деяких ТНК перевищує економічний потенціал не лише окремих країн, а й регіонів світу. Транснаціональний капітал володіє третину всіх виробничих фондів і виробляє майже половину загальнопланетарного продукту. Завдяки своїм рішенням у сфері капіталовкладень і вибору місць розміщення виробництва ТНК відіграють чималу роль у розподілі світового виробничого потенціалу.

За останні роки ТНК почали з'являтися в країнах, які розвиваються, оскільки ці країни є можливими носіями економічного зростання і ринкових відносин. Основними причинами появи ТНК є пошук нових ринків виробництва та збуту, дешевих ресурсів та робочої сили, зниження витрат виробництва, зростання конкурентоспроможності та максимізація прибутків.

Бюджет деяких транснаціональних компаній перевищує бюджет цілих країн: так, обсяг продажів всесвітньо відомого «Дженерал Моторс» у дев'яностих роках перевищив ВВП скандинавських країн, Саудівської Аравії та Індонезії; Японська «Тойота» заробила грошей в два рази більше, ніж ВВП Марокко, Сінгапуру та Єгипту [2].

Звичайно, сьогодні ситуація трохи змінилася: деякі з регіонів істотно збільшили свою економічну потужність, але і зараз капітали ТНК перевищують ВВП країн, що розвиваються.

Під впливом інновацій, що підсилюються інтернаціоналізацією капіталу і виробництва, капітал ТНК сконцентрувався у сфері послуг і наукомістких галузей обробної промисловості. Особливо це характерно для окремих країн, що розвиваються. У Південно-Східній Азії та Латинській Америці мають місце значні розміри вкладеного міжнародними корпораціями капіталу. Так, понад 2/3 експорту електронної та електротехнічної продукції, виробленої у Малайзії, Сінгапурі, Мексиці, на Філіппінах, здійснюється філіями ТНК.

Престижність та успішність ТНК світу визначають за такими показниками, як рівень доходів, розмір прибутків, рівень соціального захисту своїх робітників, ефективність корпоративного управління.

У 2016 році у список 2000 найбільших попали компанії з 63 країн, хоча рік тому вони були представниками лише з 61. При цьому внаслідок кризи в світовій економіці та зміцнення долара сукупний дохід ТНК зменшився на \$4 трлн. і зараз становить лише \$35 трлн. Чистий прибуток компанії становив близько \$2,4 трлн, а вартість активів перевищує \$162 трлн. Всі найдорожчі компанії коштують близько \$44 трлн. (за рік показник знизився на \$4 трлн.) [2].

Криза у світовій економіці негативно відбивається на діяльності найбільших компаній. Зокрема, майже всі показники впали порівняно з 2015 роком, загальне падіння становило 8% за минулий рік.

Топ 10 компаній 2016 року наведені у таблиці 1 (за даними журналу «Forbes») [3].

Таблиця 1

Найбільші корпорації світу за розміром прибутку

Місце в рейтингу	Компанії	Дохід, \$	Прибуток, \$	Кількість працівників
1	Industrial & Commercial Bank Of China	151,4 B	42 B	462 282
2	China Construction Bank	134,2 B	35 B	369 000
3	Berkshire Hathaway	222,4 B	24,1 B	331 000
4	JPMorgan Chase	102,5 B	24, 2 B	234 000
5	Wells Fargo	97,6 B	21,9 B	264 000
6	Agricultural Bank Of China	115,7 B	27,8 B	500 000+
7	Bank of America	92,2 B	16,6 B	213 000
8	Bank of China	113,1 B	24,9 B	317,716
9	Apple	217,5 B	45,2 B	110 000
10	Toyota Motor	249,9 B	17,1 B	33 000

До основних факторів, що вплинули на успіх цих компаній належать:

- ведення стабільної, ефективної економічної діяльності в кризових умовах;
- активна інтеграція та розширення своїх виробничих потужностей на територіях інших країн;
- збільшення масштабів діяльності та використання новітніх технологій.

Щодо галузевого розподілу, то у сфері ІТ в першу трійку входять такі компанії, як Microsoft (\$85,3 B), Oracle (\$37,4 B), SAP (\$24,4 B); у сфері медицини – Johnson & Johnson (\$79,9 B), Medtronic (\$29,4 B), Fresenius (\$32,2 B); у сфері машинобудування – Toyota Motor (\$249,9 B), Daimler (\$169,5 B), Volkswagen Group (\$240,3 B); у легкій промисловості – Inditex (\$25,7 B), TJX Cos (\$33,2 B), H&M (\$22,7 B); у сфері комп'ютерних послуг лідерами є Alphabet (\$89,9 B), IBM (\$79,9 B), Facebook (\$27,6 B); у сфері електроенергетики – Enel (\$75,9 B), Korea Electric Power (\$51,9 B), Iberdrola (\$32,3 B) [3].

Розвиток міжнародного виробництва супроводжується змінами в методах організаційної діяльності ТНК. Якщо в 1980-ті роки ТНК віддавали перевагу створенню нових закордонних філій, то в другій половині 1990-х сформувалася тенденція до підвищення ролі трансграничних злиттів і поглинань іноземних компаній. Більшість трансграничних угод припадає на 100 найбільших ТНК. У своїй діяльності ТНК створюють стратегічні альянси з компаніями закордонних країн. Стратегічні альянси охоплюють широкий діапазон міжфірмових зв'язків, включаючи спільні підприємства, портфельну пайову участь, обмін акціями, спільні науково-дослідні розробки, спільне виробництво, спільний маркетинг, угоди про довгострокові постачання тощо.

Стратегічний альянс являє собою такий вид співробітництва двох або більше компаній, за якого вони об'єднуються для вирішення спільних ідей, для досягнення певних комерційних цілей, для отримання синер-

гії об'єднаних і взаємодоповнюючих стратегічних ресурсів компаній.

Стратегічні альянси можуть розвиватися в аутсорсингових відносинах, коли сторони бажають досягти довгострокових взаємовигідних переваг і інновацій, заснованих на досягненні взаємовигідних бажаних результатів. Проте, якими б довгостроковими ці відносини не були, важливо зауважити, що будь які альянси є тимчасовими і розпадаються, коли необхідність в об'єднанні зникає. При цьому альянси значно впливають на конкуренцію: об'єднані компанії спрямовують зусилля більшою мірою проти загальних конкурентів, ніж одна проти одної.

У стратегічний альянс можуть вступати не тільки постачальники і клієнти (наприклад, Marks & Spencer уклала неформальні стратегічні союзи з багатьма постачальниками товарів), а й конкуренти (наприклад, Grundig і Philips, які об'єднали свої зусилля в області відеозапису, або Honda і Rover – у мобільному зв'язку) [4].

Історично компанії розвинених країн, орієнтовані на експорт, шукали можливості альянсу з компаніями менш розвинених країн, щоб імпортувати і просувати на місцевий ринок свою продукцію. Такі угоди часто були необхідні для отримання доступу на ринки менш розвинених країн. Останнім часом провідні компанії з різних частин світу створювали стратегічні альянси для посилення своїх спільних можливостей з обслуговування цілих континентів і просування до ще більшого залучення в діяльність на світовому ринку. Як японські, так і американські компанії створювали альянси для зміцнення своєї конкурентоспроможності на ринку країн Європейського союзу й освоєння ринків східноєвропейських країн [5, с. 33].

Стратегічні альянси довели свою важливість не тільки для національного, але і для багатонаціонального бізнесу, а також для економіки залучених до них держав. Розвиток альянсів і партнерських відносин набув натепер і досягне в майбутньому набагато більшого розквіту, ніж було в минулому. Багато фірм, що раніше рідко вступали в альянси, тепер створюють їх регулярно. Так, наприклад, американська American Telephone and Telegraph (ATT) і англійська корпорація British Telecom об'єдналися і створили підприємство телефонного зв'язку. Територія, де діє нове об'єднання, охоплює Північну і значну частину Південної Америки, Європи, Азії й Океанії (близько 200 країн і територій). За оцінками, річний оборот об'єднання становить 10 млрд. дол., а щорічний прибуток перевищує 1 млрд. дол. Конкуруючі американські корпорації ATT, IBM, Apple Computer і німецька фірма Siemens створили альянс, у межах якого буде вироблятися продукція, «що говорить на одній мові», розробляються комп'ютерні стандарти із сумісності техніки, що випускається різними конкуруючими фірмами.

Крім того, альянс розробляє всі комплексні рішення, що викорис-товують переваги корпоративних і телекомунікаційних продуктів обох компаній. У фонді Hewlett-Packard Financial Services – декілька мільярдів євро, зарезервованих під цільове фінансування ІТ-проектів компаній у країнах Центральної та Східної Європи (в тому числі в Україні). Саме Alcatel-Lucent скористалася такою новою послугою від Hewlett-Packard та передала на аутсорсинг всю свою ІТ-інфраструктуру. Таким чином, компанія має намір скоротити операційні витрати та зосередитися на основних завданнях. Також Alcatel-Lucent уклала угоду з найбільшим оператором на телекомунікаційному ринку України «Київстар Дж. С. М.» про постачання йому обладнання [6, с. 38].

Проте у таких альянсів є і свої недоліки. Багато альянсів розпадаються або ліквідуються, якщо один із партне-

рів приймає рішення про придбання іншого. Проведений в 1990 році аналіз 150 компаній, які перебувають у стратегічних альянсах, що згодом розпалися, показав, що в 75% всіх альянсів партнери були поглинені учасниками альянсів, насамперед японськими компаніями. Загалом відзначається, що японські фірми порівняно з європейськими та американськими більш активно діють, впроваджують досвід, набутий у межах стратегічного альянсу.

Іноколи учасники альянсу навмисно, знаючи сильні і слабкі сторони партнера, ставлять його у безвихідне становище, коли він не здатний протистояти поглинанню своєї компанії. У багатьох альянсах найбільша небезпека полягає в тому, що учасники альянсу можуть досить добре вивчити операції своїх партнерів, скопіювати порядок їхніх дій і стати успішними конкурентами.

Говорячи про недоліки стратегічних альянсів, варто зазначити, що ефективна координація діяльності самостійних компаній є складним завданням. Будучи значною мірою незалежними, партнери в змозі приймати рішення, неоптимальні щодо інтересів стратегічного альянсу загалом. Його учасники постійно змушені знаходити форми вирішення протиріч під час виконання завдань, що стоять перед стратегічним альянсом загалом і окремими його партнерами. Доводиться долати також мовні і культурні бар'єри. Результати аналізу функціонування стратегічних альянсів показують, що близько половини з них не дають очікуваної віддачі, а їх учасники часто опиняються у складному становищі.

Висновок. Таким чином, розвиток сучасної світової економіки спрямований на створення єдиного економіч-

ного простору, де основними суб'єктами господарських відносин стають уже не країни, а транснаціональні корпорації, стратегічні альянси.

Транснаціональні корпорації неоднозначно впливають на світову економіку. З одного боку, вони сприяють економічному зростанню і загальному розвитку світової економіки, а також є невід'ємною частиною глобалізації, яку в сучасних умовах зупинити неможливо. Проте, з іншого боку, існує значний ризик переходу контролю до рук ТНК у стратегічних сферах діяльності країн, що приводить до втрати їх економічної та політичної самостійності.

Транснаціональні корпорації створюють стратегічні альянси з компаніями закордонних країн. З позитивного погляду, це є можливістю співпраці країн, а також менших компаній, що розвиваються, із транснаціональними компаніями з метою розвитку та посилення потужності країни на міжнародній арені шляхом отримання інвестицій. Також значною перевагою є і зниження ризиків у діяльності компаній шляхом укладення альянсів. Проте з недоліків варто відзначити ризики для компаній, які, не витримавши конкуренції, змушені будуть покинути провідні позиції. Крім того, є загроза створення свого роду надмонопольств на міжнародному економічному рівні, що негативно впливає на світову економіку.

Для зменшення негативного впливу транснаціональних корпорацій і стратегічних альянсів на світову економіку необхідно, на нашу думку, вдосконалювати економіко-правові засади формування організаційно-економічного механізму державного регулювання їх створення та функціонування у приймаючих країнах світового господарства.

Список використаних джерел:

1. Прохорова М.Е. Особливості та тенденції розвитку процесів транснаціоналізації в XXI столітті // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2015. – № 2. – С. 88-98.
2. Транснаціональні корпорації: список найбільших [Електронний ресурс] – 2016 – Режим доступу: <https://businessman.ru/transnatsionalnyie-korporatsii-spisok-krupneyshih.html>
3. The World's Biggest Public Companies [Електронний ресурс] – 2017 – Режим доступу: <https://www.forbes.com/global2000/list/#industry:Electric%20Utilities>
4. Тетюра К.С. Міжнародні стратегічні альянси: причини створення та розпаду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=8819>.
5. Priscilla Wohlstetter, Joanna Smith, Courtney L. Malloy. Strategic Alliances in Action: Toward a Theory of Evolution -The Policy of Study Journals. – 2005. – № 3. – Р. 33.
6. Тронько В. Формування міжнародних стратегічних альянсів у сфері телекомунікаційних послуг / Тронько В. // – Вісник КНТЕУ – 2010. – № 4. – С. 31-39.

Аннотація. В статтю досліджено сутність і особливості транснаціональних корпорацій (ТНК), їх роль в глобалізаційних процесах. Проаналізовано сучасне становище діяльності транснаціональних корпорацій. Розглянуто перелік найбільших ТНК, діючих в світовій системі. Приведено дані по основним країнам-інвесторам по рейтингу в світі і по видам їх економічної діяльності. Значительне уваження приділено тенденціям транснаціоналізації і визначенню її впливу на розвиток світової економіки. Велике уваження приділено тенденціям розвитку транснаціональних компаній і стратегічних альянсів і їх впливу на світову економіку.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, глобализация, интеграционные процессы, стратегические альянсы, мировая экономика.

Summary. The article explores the essence and peculiarities of transnational corporations (TNCs), their role in globalization processes. The current state of activity of transnational corporations is analyzed. The list of the largest TNCs operating in the world system is considered. The data on the main countries-investors according to the rating in the world and the types of their economic activities are presented. Considerable attention is paid to the tendencies of transnationalization and its impact on the development of the world economy

Key words: transnational corporations (TNCs), globalization of economy, integration processes, direct foreign investments, world economy.